

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ПРИВАТНОГО ПРАВА І ПІДПРИЄМНИЦТВА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

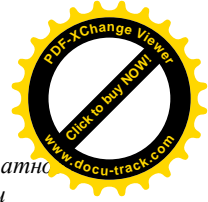
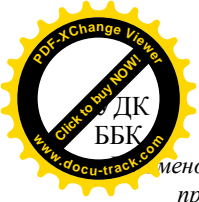

Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин

Збірник наукових праць

За редакцією доктора юридичних наук,
академіка Національної академії правових наук України В. В. Луця

Київ
2012

мендовано до друку вченою радою Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України (протокол № 10 від 24 жовтня 2012 р.)

Редакційна колегія:

Крупчан О. Д. – директор Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва НАПрН України, академік НАПрН України;

Луць В. В. – завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України;

Васильєва В. А. – в.о. завідувача Лабораторії проблем корпоративного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва НАПрН України, директор Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника, доктор юридичних наук, професор;

Саракун І. Б. – старший науковий співробітник Лабораторії проблем корпоративного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва НАПрН України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник.

Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин (21–22 вересня 2012 р., м. Івано-Франківськ) [текст]: Всеукраїнська науково-практична конференція: Збірник наукових праць / Ред. кол.: О. Д. Крупчан, В. В. Луць, В. А. Васильєва, І. Б. Саракун. – К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2012. – 166 с.

ISBN

У збірнику узагальнено матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин», організованої Науково-дослідним інститутом приватного права і підприємництва НАПрН України, Лабораторією з вивчення проблем корпоративного права Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва НАПрН України, Юридичним інститутом Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника, яка пройшла в м. Івано-Франківську 21–22 вересня 2012 р. Наукові праці присвячено теоретичним та практичним проблемам врегулювання корпоративних відносин; врегулюванню правового статусу суб'єктів корпоративних відносин; питанням заснування, реорганізації та ліквідації корпорацій; вдосконаленню державного регулювання корпоративного сектору.

Видання розраховане на правознавців, суб'єктів нормотворчої діяльності, широкое коло осіб, які цікавляться питаннями вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин.

За достовірність інформації, що міститься в друкованих матеріалах, несуть відповідальність автори.

© Автори, 2012.

© Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва НАПрН України, 2012

Борисова В. И. Корпорация – организационно-правовая форма корпоративных отношений [Текст] / В. И. Борисова // Альманах цивилистики / Сборник статей. / Под. Ред. Р. А. Майданика. Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – Вып. 1. – С. 249 –270.

3. Проект изменений в раздел I Гражданского кодекса Российской Федерации Электронный ресурс. – Режим доступа: http://www.privlaw.ru/index.php?section_id=100 .

4. Суханов Е. А. Корпоративные отношения и корпорации в Концепции развития гражданского законодательства Российской Федерации [Текст] / Е. А. Суханов // Альманах цивилистики: Сборник статей. / Под ред. Р. А. Майданика. – К.: Алерта: ЦУЛ, 2011. – Вып. 4. – С. 99 – 107.

5. Зеліско А. В. Правовий статус споживчих товариств: Монографія [Текст] / Алла Володимирівна Зеліско. // Івано-Франківськ, 2011. – 184 с.

6. Зозуляк О. І. Про цивільну правоздатність корпорацій [Текст] / О. І. Зозуляк // Проблеми охорони прав суб'єктів корпоративних правовідносин: Матеріали міжн. наук.-практ. конф., присвяченої 10-ій річниці створення Лабораторії з вивчення проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 23 – 24 вересня 2011 р. – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, 2012. – С. 55 – 58.

РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ (ПОСАДОВИХ ОСІБ) В ОХОРОНІ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ

Саракун І. Б.,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
Лабораторії проблем корпоративного права
НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України*

Вагоме місце в охороні прав суб'єктів корпоративних відносин посідають відповідні державні органи (посадові особи), оскільки саме їх компетенцією визначено завдання по здійсненню належного впливу на порушника. Поряд із тим, адміністративна (позасудова)

форм захисту корпоративних прав потребує свого удосконалення. Частиною врегулювання зазначених державно-владних повноважень. Найбільш дієвими державними органами у цій сфері Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку; органи, діяльність яких пов'язана з управлінням корпоративними правами держави та майном (Кабінет Міністрів України, Державне агентство з управління корпоративними правами держави та майном, Фонд державного майна), Антимонопольний комітет України; систем органів і посадових осіб, на яких покладено обов'язок посвідчувати права та факти, що мають юридичне значення, вчиняти нотаріальні дії, з метою надання їм юридичної вірогідності, тощо.

1. Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку – це орган, що здійснює державне регулювання ринку цінних паперів в Україні. Основні завдання, функції та правовий статус Комісії визначено Законом України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» та Положенням про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку, яке затверджене Указом Президента від 23.11.2011 р. № 1063/2011. В основному, свої охоронні функції **НКЦПФРРР** реалізує в частині *обігу акцій, управління акціонерним товариством, забезпечення належного здійснення та захисту прав акціонерів.*

У звіті Комісії за період з 1996 р. по перше півріччя 2011 р. йдеться, що майже 76 % звернень, що надійшли, складають скарги міноритарних акціонерів на діяльність акціонерних товариств. Типовими порушеннями прав акціонерів залишаються: порушення права на рівне ставлення до всіх акціонерів; порушення права на участь в управлінні АТ; порушення права на отримання інформації про діяльність АТ; невиконання зобов'язань за цінними паперами, передбачених умовами їх розміщення; порушення прав акціонерів під час додаткового випуску акцій, тощо.

Задля уникнення різного роду зловживань, представники НКЦПФР залучаються до процесу реєстрації акціонерів, що унеможливило маніпулювання із складом учасників загальних зборів (далі – ЗЗ) і приналежністю їм відповідної кількості акцій (голосів) на ЗЗ.

Водночас, окремі питання щодо організації та проведення ЗЗ залишаються поза межами нормативного регулювання і, як наслідок, без належної охорони з боку компетентних органів. Так, на практиці мають місце випадки, коли ЗЗ акціонерів проводяться протягом двох днів, а на рівні законодавства не передбачено можливості чи неможливості підрахунку голосів акціонерів при прийнятті ними рішень за дійсною, фактичною присутністю акціонерів (їх представників).

Інший приклад, – ненадання представникам НКЦПФР невідомі імена підприємств (зокрема, переліку акціонерів), внаслідок чого неможливо починається за їх присутності процедура реєстрації акціонерів та їх участі в ЗЗ [1]. У законодавстві не встановлено можливості примусового проведення оголошених ЗЗ, і це питання залишається не врегульованим.

2. До переліку суб'єктів, що здійснюють **управління об'єктами державної власності** (в тому числі корпоративними правами та майном) відноситься ціла низка органів, визначених, зокрема, у ст. 4 Закону «Про управління об'єктами державної власності». Іноді, їх неузгоджена діяльність негативно позначається як на ефективному управлінні корпоративними правами держави, так і на збереженні державного майна (корпоративних прав). Значною мірою це стосується розділення функцій між ФДМУ та КМУ тощо, а на сьогодні ще й Державного агентства та посадовими особами (іншими уповноваженими органами управління). Щодо останнього, на законодавчому (відомчому) рівні ще не досить чітко визначено коло його повноваження в частині можливостей застосування адміністративного (позасудового) впливу на порушника. Вони більше притаманні Фонду державного майна.

Із Закону України «Про Фонд державного майна України» випливає, що цей орган не підзвітний і не підконтрольний Верховній Раді України, а Закон обмежує права *влади із спеціальним статусом* парламенту впливати на процеси приватизації.

У ст. 1 Закону зазначається, що *ФДМУ є центральним органом виконавчої влади*. При цьому, дане словосполучення не застосовується ні в теорії адміністративного права, ні в Законі «Про центральні органи державної влади». Із положень Закону «Про ФДМУ» лише випливає, що вона полягає «в особливому порядку призначення на посаду та звільнення з посади Голови Фонду державного майна України». Зважаючи на таку законодавчу прогалину, необхідним видається тлумачення цього словосполучення на рівні Конституційного Суду України, або шляхом внесення відповідних змін та його визначення у спеціальному законодавстві (що є більш логічним). Таке уточнення могло б поліпшити розуміння правового статусу цього органу.

Крім того, не доцільним є надання повноважень із управління ще й такому органу як Державне агентство з управління корпоративними правами та майном. Як свідчить практика попередніх утворень цього органу – його повноваження та діяльність у цій сфері є аналогічними діяльності Фонду державного майна і своїм існуванням вносить лише зайву бюрократичну плутанину.

Антимонопольний комітет України (далі – АКУ) – державний орган із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції в підприємницькій діяльності та в сфері державних закупівель. АКУ підконтрольний Президенту України та підзвітний Верховній Раді України [2].

Щодо діяльності АКУ в частині охорони корпоративних прав, то вона, як правило, стосується *дозвільного порядку придбання* відповідного майнового об'єкта (*акцій, часток паїв*). Економічна концентрація корпоративних утворень відбувається шляхом злиття та поглинання, а отримання дозволу АМКУ на концентрацію супроводжує практично всі значні угоди у сфері злиття та поглинання.

Угода, при якій не було отримано необхідний дозвіл на концентрацію відповідно до ст. 24 Закону України «Про захист економічної конкуренції», може бути оскаржена і визнана недійсною. На це вказується і в Постанові Пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 р. № 15, за якою *дозволяється розірвання угоди, укладеної без дозволу АКУ на концентрацію* [3].

Із аналізу діяльності цього органу одразу впадає у вічі, що вона зводиться до накладення штрафів на порушників, але аж ніяк не *сприяння у запобіганні правопорушенням у цій сфері шляхом розвитку конкуренції*. Звичайно, перевірки і застосування таких штрафних санкцій є вагомим превентивним засобом для порушників, однак вони не сприяють розвитку приватного підприємництва, як і економічному розвитку держави в цілому, а є лише певним інструментарієм для наповнення державного бюджету.

Хочеться сподіватися на зміни такого стану речей у зв'язку з обговоренням проєктів Загальнодержавної програми розвитку конкуренції в Україні на 2013 – 2023 р. та Плану заходів на її виконання, що розроблені Антимонопольним комітетом [4]. Він повинен сприяти імплементації законодавства України, а також механізмів його застосування у сфері конкуренції, державної допомоги і субсидій; державних закупівель, у відповідності з вимогами Угоди про партнерство та співробітництво та Плану дій Україна – ЄС [5]. Цілком зрозуміло, що задекларовані напрями та завдання щодо сприяння розвитку конкуренції, ще потребують розроблення відповідної правової бази і тісної співпраці з іноземними та вітчизняними фахівцями у цій сфері. Проте вже сам вираз волі АКУ щодо вдосконалення таких важливих процесів, засвідчує сподівання на більш ефективне їх правове забезпечення в майбутньому.

4. В статті 1 Закону України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. № 3425-ХІІ визначається поняття нотаріату в Україні як *системи*

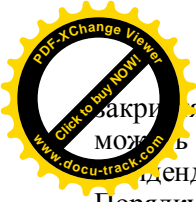
органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчити вчинення акцій, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти нотаріальні дії, передбачені цим Законом, з метою надання їм юридичної вірогідності. Згідно з цією статтею, вчинення нотаріальних дій в Україні покладається на *нотаріусів, які працюють у державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси) або займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси).*

Охорона корпоративних прав нотаріусом, в основному, забезпечується в процесі: *вчинення виконавчих написів; спадкових правовідносин; посвідчення ним договорів про відчуження корпоративних прав; посвідчення заяв про вихід із товариства; поділі корпоративних прав між подружжям; посвідчення довірностей на представництво на загальних зборах; прийняття від боржника в депозит грошових сум і цінних паперів для передачі їх кредитору, тощо.*

Так, стягнення заборгованості на основі виконавчого напису можливе відповідно до п. 1 Переліку, за нотаріально посвідченими угодами, що передбачають сплату грошових сум, передачу або повернення майна, а також право звернення стягнення на заставлене майно [6] (в тому числі на корпоративні права). Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про заставу», кредитор (заставодержатель), в силу застави, має право в разі невиконання зобов'язання боржником (заставадавцем) забезпеченого заставою, одержати задоволення з вартості заставленого майна переважно перед іншими кредиторами шляхом звернення стягнення на заставлене майно. Враховуючи, що корпоративні права є особливим видом майнових прав зобов'язального характеру, та з практичної точки зору виступають об'єктом цивільних прав, звернення стягнення на них може відбуватися, крім судового, і в *позасудовому порядку*, що є більш оперативним.

Важливою є роль нотаріуса у належному забезпеченні учасниками свого права на одержання дивідендів, частки активів при ліквідації. З цією метою нотаріус вчиняє *збереження грошових сум та цінних паперів на депозиті.*

Щодо забезпечення нотаріусом права на *одержання дивідендів*, то у випадку, коли на дату закінчення їх виплати виявиться, що не всі акціонери одержали дивіденди – виконавчий орган товариства може або відкрити на ім'я акціонерів поточні рахунки в будь-якому з банків України і перерахувати на них суму не отриманих дивідендів (ст. 1063 ЦК України), або відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 537 ЦК, внести ці кошти в депозит нотаріальної контори чи приватного нотаріуса. Відповідно до Інструкції про порядок відкриття, використання і

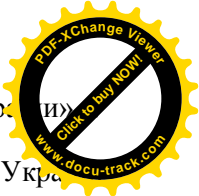
закри... рахунків у національній і іноземній валютах емі... нті...
мож... відкривати поточні рахунки акціонерам і зараховуват...
диденди (частку активів при ліквідації на них) [7]. У п. 1...
Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами зазначається, що
невитребувані з депозиту грошові суми та цінні папери, що підлягають
передачі фізичним та юридичним особам, зберігаються в депозиті
державної нотаріальної контори або приватного нотаріуса *протягом
трьох років* і після закінчення встановлених термінів їх зберігання
підлягають перерахуванню до Державного бюджету України в порядку,
встановленому чинним законодавством України [8].

Таким чином, встановлений у Порядку трьохрічний строк для
зберігання на депозиті нотаріуса грошових сум та цінних паперів,
лише зайвий раз засвідчує, що держава, перш за все, має намір
забезпечити власний інтерес, а не інтерес суб'єктів корпоративних
відносин. Необхідно враховувати, що іноді розмір дивідендів може
бути досить значним і тоді є сенс збільшити строк їх утримання на
депозиті нотаріуса. У зв'язку з цим, може бути збільшена і сама оплата
послуг нотаріуса. Тому, перерахування до державного бюджету не
найкращий спосіб вирішення цього питання. Для вдосконалення механізму
охорони корпоративних прав нотаріусом, вважаю за необхідне *внести
відповідні зміни до Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами
України та передбачити в п. 1.4 серед відомостей, які повинні міститись в
заяві боржника, також і строк, на який передаються на збереження
грошові суми та цінні папери. Таке положення сприяло б забезпеченню
позасудового захисту корпоративних прав.*

Отже, подальший розвиток законодавства повинен відбуватися в
напрямі вдосконалення існуючих організаційних механізмів роботи
адміністративних органів, підвищення дієвості чинного законодавства та
покращення правового забезпечення охоронних функцій державних
органів із цих питань. Ефективність їх управлінських функцій повинна
визначатися не лише застосуванням санкцій до правопорушників, а,
насамперед, бути спрямованою на попередження правопорушень. А це,
передусім, залежить від стратегічної політики держави в цьому питанні
та наявності державної волі. Вважаю, що лише таке органічне поєднання
всіх складових може дати позитивний суспільний результат.

Список використаних джерел:

1. *За матеріалами Єдиного державного реєстру судових рішень*
// www.reyestr.court.gov.ua.

2. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» в ім'язі Верховної Ради України. – 1993. – № 50. – Ст. 472.
3. *Постанова* Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики застосування конкурентного законодавства» від 26.12.2011 р. № 15. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-dejaki-pitannja-praktiki-zastosuvannja-konkurentnogo-zak-doc83861.htm>.
4. *План* заходів на виконання Загальнодержавної програми розвитку конкуренції в Україні на 2013-2023 роки // Офіційний сайт АКУ.
5. Проект загальнодержавної програми розвитку конкуренції враховуватиме Європейський досвід від 24.05.2012 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amc/control/uk/document/list?docPage=1>.
6. *Перелік* документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів, затверджений Постановою КМУ від 29.06.1999 р. – № 1172.
7. *Постанова* Правління Національного банку України від 12.11.2003 р. № 492, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 17.12.2003 р. за № 1172/8493 із змінами.
8. *Наказ* Мін'юсту України Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України від 22.02.2012 р. № 296/5.

СТРОКИ У РЕГУЛЮВАННІ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Пленюк М. Д.,

*кандидат юридичних наук, науковий співробітник
Лабораторії проблем корпоративного права
НДІ приватного права і підприємництва
НАПрН України*

Здійснення і захист корпоративних прав та обов'язків суб'єктів корпоративних відносин відбувається з дотриманням певних строків і термінів, що встановлені законом або установчими документами. Відповідно до Цивільного кодексу (далі – ЦК) України, а саме: ст.